

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/146/2007

WAKACJE UCZNIÓW – WYPOCZYNEK I PRACA ZAROBKOWA W LATACH 1993–2007

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, WRZESIEŃ 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

- Ponad połowa badanych z gospodarstw, w których są uczniowie (56%), deklaruje, że w tym roku wszyscy z nich dłużej lub krócej wypoczywali poza domem, co siódmy (15%, od ubiegłego roku wzrost o 5 punktów) twierdzi, że wyjeżdżali tylko niektórzy, natomiast więcej niż jedna czwarta (29%, spadek o 5 punktów) przyznaje, że żaden uczeń z ich gospodarstwa domowego nie wyjechał na wakacje.

Gospodarstwa domowe, z których [...] na dłuższy lub krótszy wypoczynek poza miejsce zamieszkania	Wskazania badanych z gospodarstw domowych, w których są uczniowie		
	IX 2005 (N=390)	IX 2006 (N=362)	IX 2007 (N=298)
- wszyscy uczniowie wyjechali	53%	56%	56%
- niektórzy uczniowie wyjechali	11%	10%	15%
- żaden uczeń nie wyjechał	36%	34%	29%

- W czasie wakacji uczniowie z 21% gospodarstw domowych (od ubiegłego roku spadek o 4 punkty) pracowali zarobkowo. Byli to przede wszystkim uczniowie szkół średnich (24% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 16 do 19 lat – od 2006 roku spadek o 9 punktów), zdecydowanie rzadziej gimnazjaliści (9% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 13 do 15 lat) oraz uczniowie szkół podstawowych (5% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 7 do 12 lat).
- Drugi rok z rzędu maleje społeczne przyzwolenie na wakacyjną pracę zarobkową uczniów – w większym lub mniejszym stopniu dotyczy ono wszystkich grup wiekowych.

Czy uważa Pan(i), że uczniowie [...] powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo w czasie wakacji?	Wskazania według terminów badań					
	2005		2006		2007	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
- w wieku od 7 do 12 lat	7%	91%	4%	95%	3%	96%
- w wieku od 13 do 15 lat	32%	62%	30%	66%	24%	71%
- w wieku od 16 do 19 lat	88%	8%	85%	11%	82%	11%
Na pytanie odpowiadali wszyscy respondenci, niezależnie od tego, czy mają dzieci w wieku szkolnym. Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”						

- Powszechny sprzeciw (96%) wzbudza praca uczniów szkół podstawowych. Zdecydowana większość badanych (71%, od ubiegłego roku wzrost o 5 punktów) nie akceptuje też wakacyjnej pracy zarobkowej gimnazjalistów. Jedynie praca uczniów szkół średnich spotyka się z prawie powszechną aprobatą (82%, spadek o 3 punkty).

Corocznie na początku nowego roku szkolnego¹ staramy się ustalić, jak uczniowie spędzali ostatnie wakacje – czy wyjeżdżali poza miejsce zamieszkania oraz czy pracowali zarobkowo. Monitorujemy także poziom społecznej akceptacji wakacyjnej pracy zarobkowej uczniów. Prowadzone systematycznie od początku lat dziewięćdziesiątych badania umożliwiają uchwycenie zmian w sposobie spędzania wakacji.

Od czterech lat o wypoczynek i pracę uczniów pytamy nie tylko ich rodziców (jak to robiliśmy wcześniej), ale wszystkich respondentów, którzy deklarują, że w skład ich gospodarstw domowych wchodzi uczniowie. Na temat ich wakacji mogą więc wypowiadać się różni członkowie wspólnego gospodarstwa domowego, czyli – poza rodzicami – np. dziadkowie, starsze rodzeństwo i inni krewni, a także respondenci w wieku 18–19 lat, którzy sami są uczniami. Dzięki temu uzyskujemy informacje o większej liczbie dzieci i młodzieży szkolnej, co daje nam lepszy wgląd w ich sytuację. Takie podejście nieco osłabia jednak porównywalność wyników czterech ostatnich badań z danymi sondażowymi z lat 1993–2003 i zobowiązuje do ostrożnego formułowania wniosków dotyczących długofalowych zmian, jakie zaszły w tej dziedzinie.

WAKACYJNE WYJAZDY NA WYPOCZYNEK

Podstawowym warunkiem regeneracji sił psychicznych i fizycznych uczniów po całym roku nauki w szkole jest zmiana środowiska społecznego i ekologicznego, tzn. wyjazd na wypoczynek poza miejsce zamieszkania.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (208) zrealizowano w dniach 31 sierpnia – 4 września 2007 roku na liczącej 844 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Optymalny dla regeneracji sił byłby **co najmniej tygodniowy pobyt poza domem**. Obecnie, podobnie jak przed rokiem, prawie co drugi respondent z gospodarstwa domowego, w którym są uczniowie (45%), deklaruje, że wszyscy z nich wypoczywali poza miejscem zamieszkania przynajmniej tydzień, a co dziewiąty (11%) twierdzi, że tylko niektórzy mieli taką możliwość. Ponad dwie piąte ankietowanych (44%) przyznaje natomiast, że w tym roku żaden uczeń z ich gospodarstwa nie wypoczywał poza domem w takim wymiarze czasowym.

Tabela 1

Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania?	Wskazania respondentów z gospodarstw domowych, w których są uczniowie			
	IX 2004 (N=389)	IX 2005 (N=390)	IX 2006 (N=362)	IX 2007 (N=298)
	w procentach			
Tak, wszyscy wyjechali	37	38	46	45
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	10	8	9	11
Nie, nikt nie wyjechał	52	54	45	44

Od ubiegłego roku niemal nic się w tej dziedzinie nie zmieniło. Można natomiast powiedzieć, że w czasie tegorocznych i ubiegłorocznych wakacji uczniowie mieli większe szanse na regenerację sił psychicznych i fizycznych niż w latach 2004–2005. Częściej wyjeżdżali na wakacje wszyscy uczniowie mieszkający pod jednym dachem (od roku 2005 wzrost odsetka wskazań o 7 punktów), mniej było natomiast przypadków, kiedy żaden z uczniów nie wyjechał na co najmniej tygodniowy wypoczynek (odpowiednio spadek o 10 punktów).

Z perspektywy ostatnich piętnastu lat widać, że najlepsze dla uczniów były wakacje w roku 1997. Wówczas niemal połowa respondentów mających dzieci w wieku szkolnym wysłała je wszystkie na co najmniej tygodniowy wypoczynek i tylko niespełna dwie piąte rodziców nie zapewniło go żadnemu z nich. Najgorsze zaś były wakacje w 1993 roku oraz w latach 2004 i 2005, kiedy ponad połowa ankietowanych deklarowała, że wszystkie dzieci pozostały w domu. Chociaż więc w ostatnich dwóch latach wzrosły szanse uczniów na regenerację sił, to nadal wydają się one mniejsze niż przed dziesięcioma laty².

---

² Zob. uwaga metodologiczna zamieszczona we wstępie komunikatu.

Tabela 2

Czy w tym roku Pana(i) dziecko (dzieci) w wieku szkolnym wyjechało(ły) na przynajmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny?	Wskazania respondentów mających dzieci w wieku szkolnym										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	w procentach										
Tak, wszystkie dzieci wyjechały	37	45	43	40	48	46	47	41	41	43	44
Tak, ale nie wszystkie	8	13	8	14	13	7	8	11	12	8	10
Nie, wszystkie dzieci pozostały w domu	55	42	49	46	39	48	45	48	46	49	46

Podobnie jak w ubiegłych latach, szanse uczniów na przynajmniej tygodniowy wakacyjny wyjazd są silnie zróżnicowane społecznie (zob. tabele aneksowe)³. Na ogół im lepsza jest sytuacja finansowa i materialna rodziny oraz im wyższe wykształcenie badanych, tym częstsze deklaracje, że wszyscy uczniowie z ich gospodarstwa domowego co najmniej tydzień wypoczywali poza domem. Natomiast im niższa pozycja społeczno-ekonomiczna, tym większy odsetek osób przyznających, że w tym roku z ich gospodarstwa domowego żaden uczeń nie wyjechał na takie wakacje. Deklaracje takie najczęściej składają respondenci najgorzej sytuowani, o dochodach poniżej 300 zł *per capita*, żyjący w złych warunkach materialnych, mający wykształcenie podstawowe. Szanse na regenerację sił uczniów wyraźnie zależą także od wielkości miejsca zamieszkania rodziny. W wielkich miastach, liczących ponad pół miliona mieszkańców, zdecydowana większość ankietowanych deklaruje, że wszyscy uczniowie wypoczywali poza domem. Im mniejsze miasto, tym mniej korzystna pod tym względem jest sytuacja dzieci i młodzieży. Niezmiennie jednak najmniejsze szanse na wypoczynek mają uczniowie mieszkający na wsi. Z deklaracji mieszkańców wsi wynika, że w ich środowisku z większości gospodarstw (61%) żaden uczeń nie wyjechał nawet na tygodniowe wakacje. Prawie z co ósmego gospodarstwa wiejskiego (12%) wyjechali tylko niektórzy uczniowie, a z ponad jednej czwartej (28%) – wszyscy uczniowie wypoczywali poza domem

Deklaracje respondentów, z gospodarstw których uczniowie nie wyjechali nawet na tygodniowy wypoczynek wakacyjny, dowodzą, że niezmiennie najczęstszym powodem pozostawania ich w domu jest brak pieniędzy. Warto jednak podkreślić, że na względy finansowe wskazało w tym roku niespełna dwie trzecie ankietowanych, a więc znacznie mniej niż w ubiegłych latach. Drugim z najczęściej wymienianych powodów jest brak

³ Należy zachować ostrożność przy analizie wyników z powodu niezbyt licznej grupy respondentów, w których gospodarstwach domowych są uczniowie.

zorganizowanych form wyjazdu – wskazuje go ponad jedna trzecia badanych. Ponadto niemal co czwarty respondent uważa, że uczniowie z jego gospodarstwa są zbyt młodzi, by samodzielnie spędzać wakacje. Co piąty tłumaczy natomiast, że byli potrzebni do pomocy w domu. Zwraca uwagę fakt, że w porównaniu z wcześniejszymi pomiarami przybyło tych, którzy podkreślają, iż uczniom z ich rodziny wyjazd na wakacje jest niepotrzebny (tak twierdzi co siódma osoba z analizowanej grupy). Z kolei co dziewiąty ankietowany wskazuje, że powodem niewyjechania na wypoczynek było podjęcie przez uczniów pracy zarobkowej. Pozostałe wyjaśnienia pojawiają się sporadycznie, z tym jednak, że w ostatnich trzech latach stopniowo przybywa osób, które podają inne przyczyny, nieuwzględnione w pytaniu.

Tabela 3

Dlaczego uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego nie wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny? Czy dlatego, że:	Odpowiedzi twierdzące respondentów, z gospodarstw których uczniowie nie wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny			
	2004 (N=244)	2005 (N=242)	2006 (N=197)	2007 (N=165)
	w procentach			
- brakowało pieniędzy	77	79	76	63
- nie było zorganizowanego wyjazdu (brak propozycji ze strony szkoły lub innej instytucji)	34	30	30	36
- są za mali na samodzielny wyjazd, a dorośli nie mogli z nimi wyjechać	15	22	28	23
- byli potrzebni do pomocy w domu (np. przy żniwach, do opieki nad młodszym rodzeństwem)	18	18	16	18
- nie muszą wyjeżdżać na wakacje	8	8	9	14
- pracowali zarobkowo	12	9	14	11
- stan zdrowia nie pozwalał im na wyjazd	3	4	4	2
- mieli obowiązki szkolne (np. egzaminy, praktyki)	2	2	1	3
- zostali w domu za karę (np. z powodu złego zachowania, złych wyników w nauce)	0	0	0	1
- były inne przyczyny	8	10	13	15

Z dłuższej perspektywy czasowej widać, że choć w ostatnich czterech latach ankietowani wskazują te same co wcześniej powody niewyjeżdżania na wakacyjny wypoczynek⁴, to zmieniła się częstość takich deklaracji, np. znacznie częściej podkreślają, że uczniowie spędzali wakacje w domu, bo nie było dla nich żadnych ofert zorganizowanego wyjazdu.

⁴ Przy porównaniach należy zachować ostrożność, ponieważ dopiero od roku 2004 na liście ewentualnych przyczyn niewyjeżdżania uczniów na wakacje umieszczono pracę zarobkową.

Tabela 4

Dlaczego Pana(i) dziecko (dzieci) nie wyjechało(ły) na wypoczynek wakacyjny? Czy dlatego, że:	Odpowiedzi twierdzące respondentów, których dzieci w wieku szkolnym nie wyjechały na wakacje					
	1998 (N=209)	1999 (N=186)	2000 (N=196)	2001 (N=227)	2002 (N=210)	2003 (N=184)
	w procentach					
- brakowało pieniędzy	76	80	79	80	83	85
- dzieci są za małe na samodzielny wyjazd, a dorośli z różnych względów nie mogli wyjechać	30	19	19	25	19	21
- brak możliwości zorganizowanego wyjazdu (nie było organizacji ze strony szkoły, brak było instytucji, która zajęłaby się organizacją wyjazdu)	21	21	26	23	26	18
- dzieci były potrzebne do pomocy w domu (np. przy żniwach, starsze opiekują się młodszymi)	13	20	18	11	14	11
- dzieci nie muszą wyjeżdżać na wakacje	12	6	6	3	5	9
- ze względu na stan zdrowia, niepełnosprawność	5	7	1	0	1	5
- dzieci miały obowiązki szkolne (np. egzaminy, praktyki)	2	4	6	3	1	2
- zostały w domu za karę (złe zachowanie, złe wyniki w nauce)	0	0	0	0	1	1
Inne przyczyny	13	9	10	13	12	8

Ponieważ z dotychczasowych badań wynika, że w wielu gospodarstwach domowych uczniowie nie mają możliwości spędzenia nawet tygodnia wakacji poza domem (głównie z przyczyn finansowych), od kilku lat pytamy ankietowanych również o **krótsze niż tygodniowe wyjazdy uczniów**.

Okazuje się, że w czasie tegorocznych wakacji – podobnie jak wcześniej – dla wielu uczniów niedostępne były też wyjazdy trwające krócej niż tydzień. Ponad połowa badanych z gospodarstw, w których są uczniowie (59%, od ubiegłego roku wzrost o 3 punkty), przyznaje, że żaden z nich nie wyjechał na krótki wypad. O wyjeździe niektórych uczniów zapewnia mniej więcej co ósmy badany (12%, wzrost o 4 punkty). Natomiast ponad jedna czwarta (29%, spadek o 6 punktów) utrzymuje, że wszyscy skorzystali z takiego wypoczynku. Odnotowane zmiany świadczą o tym, że w tym roku uczniowie mieli mniejsze niż dotychczas szanse na krótki wypoczynek poza miejscem zamieszkania.

Tabela 5

Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali poza miejsce zamieszkania na krótszy wypoczynek, trwający mniej niż siedem dni?	Wskazania respondentów z gospodarstw domowych, w których są uczniowie		
	IX 2005 (N=390)	IX 2006 (N=362)	IX 2007 (N=298)
	w procentach		
Tak, wszyscy wyjechali	34	35	29
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	8	8	12
Nie, nikt nie wyjechał	57	56	59

Pełny obraz deklaracji dotyczących wakacyjnych wyjazdów uczniów (zarówno dłuższych, trwających co najmniej tydzień, jak i krótszych) przedstawiamy w tabeli 6, powstałej z korelacji odpowiedzi na oba omawiane pytania.

Okazuje się, że **56%** badanych z gospodarstw, w których są uczniowie, deklaruje, że wszyscy z nich dłużej lub krócej wypoczywali poza domem, **15%** twierdzi, że wyjeżdżali tylko niektórzy, natomiast **29%** przyznaje, że w tym roku z ich gospodarstwa domowego żaden uczeń nie wyjechał na wakacje.

Tabela 6

Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania?	Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali poza miejsce zamieszkania na krótki wypoczynek, trwający mniej niż siedem dni ?		
	Tak, wszyscy wyjechali	Tak, ale nie wszyscy wyjechali	Nie, nikt nie wyjechał
DEKLARACJE Z WRZEŚNIA 2005 ROKU			
Tak, wszyscy wyjechali	18%	2%	18%
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	2%	2%	4%
Nie, nikt nie wyjechał	13%	5%	36%
Podstawę procentowania stanowią badani z gospodarstw, w których są uczniowie (N=390)			
DEKLARACJE Z WRZEŚNIA 2006 ROKU			
Tak, wszyscy wyjechali	25%	1%	19%
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	2%	4%	3%
Nie, nikt nie wyjechał	9%	3%	34%
Podstawę procentowania stanowią badani z gospodarstw, w których są uczniowie (N=362)			
DEKLARACJE Z WRZEŚNIA 2007 ROKU			
Tak, wszyscy wyjechali	19%	2%	24%
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	1%	5%	5%
Nie, nikt nie wyjechał	10%	5%	29%
Podstawę procentowania stanowią badani z gospodarstw, w których są uczniowie (N= 298)			

W porównaniu z rokiem ubiegłym nieco zwiększyły się możliwości wypoczynku uczniów. Utrzymała się na stosunkowo wysokim poziomie liczba gospodarstw, z których wszyscy uczniowie dłużej lub krócej wypoczywali poza domem, jednocześnie przybyło (o 5 punktów) tych, z których wyjechali tylko niektórzy, a ubyło (o 5 punktów) gospodarstw, w których żaden uczeń nie miał szans na jakikolwiek wyjazd.

Trzeba jednak podkreślić, że chociaż w tym roku zmalała grupa gospodarstw najbardziej upośledzonych społecznie, z których żaden uczeń nie wyjechał na wakacje, to zmniejszyła się też (z 25% do 19%) liczba gospodarstw najbardziej uprzywilejowanych, z których wszyscy uczniowie wyjechali zarówno na dłużej, jak i na krócej.

Po raz kolejny potwierdza się, że wypoczynek poza miejscem zamieszkania to dobro, do którego dostęp w Polsce jest bardzo silnie zróżnicowany społecznie⁵. Najlepiej ilustrują to odsetki respondentów deklarujących, że w tym roku z ich gospodarstwa domowego żaden uczeń nie wyjechał na wakacje ani na dłużej, ani na krócej. W tym roku najmniejsze szanse na wyjazd oraz regenerację sił fizycznych i psychicznych mieli uczniowie z gospodarstw respondentów mających wykształcenie podstawowe, najgorzej sytuowanych (o dochodach poniżej 300 zł na osobę w rodzinie), żyjących w złych warunkach materialnych, zamieszkałych na wsi (43% mieszkańców wsi, w gospodarstwach których są uczniowie, przyznaje, że żaden z nich nie wyjechał na wakacje). Natomiast im wyższe wykształcenie i dochody badanych, lepsze warunki materialne ich gospodarstw domowych, tym na ogół więcej wypowiedzi wskazujących na to, że uczniowie z tych środowisk wyjechali w tym roku na wakacyjny wypoczynek. Znacznie większe szanse na regenerację swoich sił mieli uczniowie z gospodarstw miejskich (szczególnie zaś wielkomiejskich) niż wiejskich (zob. tabele aneksowe).

WAKACYJNA PRACA ZAROBKOWA UCZNIÓW – DOŚWIADCZENIA

Respondentów z gospodarstw domowych, w których są uczniowie, zapytaliśmy także o to, czy dzieci i młodzież żyjący z nimi pod wspólnym dachem mieli jakieś doświadczenia związane z wakacyjną pracą zarobkową. Okazuje się, że w czasie ostatnich wakacji pracowali uczniowie z co piątego gospodarstwa (21%, od ubiegłego roku spadek o 4 punkty). Podejmowanie pracy zarobkowej miało więc w tym roku nieco mniejszy zasięg niż w poprzednich dwóch latach, jednak nadal jest ono silnie związane z wiekiem uczniów.

Tabela 7

Czy uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego [...] pracowali zarobkowo w czasie wakacji?	Odpowiedzi twierdzące respondentów z gospodarstw, w których są uczniowie w wymienionych grupach wiekowych			
	2004	2005	2006	2007
	w procentach			
Ogółem	22	24	25	21
- w wieku od 7 do 12 lat	6	4	4	5
- w wieku od 13 do 15 lat	12	10	11	9
- w wieku od 16 do 19 lat	30	33	33	24

⁵ Zob. komunikat CBOS „Wyjazdy na wypoczynek w latach 1992–2006”, grudzień 2006. Pod koniec roku ukaże się opracowanie dotyczące tegorocznego wypoczynku.

W czasie wakacji zarobkowali przede wszystkim uczniowie szkół średnich (24% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 16 do 19 lat), chociaż w tym roku znacznie rzadziej niż w latach 2003–2006 (od ubiegłego roku spadek wskazań o 9 punktów). Wakacyjna praca zarobkowa była zdecydowanie mniej rozpowszechniona wśród gimnazjalistów (9% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 13 do 15 lat) oraz uczniów szkół podstawowych (5% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku od 7 do 12 lat)⁶.

Z perspektywy ostatnich piętnastu lat widać, że dotychczas zaangażowanie ogółu uczniów w pracę zarobkową stopniowo rosło, choć z pewnymi wahaniami, natomiast w bieżącym roku uległo pewnemu zahamowaniu. Jeśli zaś chodzi o uczniów szkół podstawowych i gimnazjów, to w ostatnich dziesięciu latach odsetek wskazań na ich pracę zarobkową utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Z kolei aktywność zarobkowa uczniów szkół średnich, po odnotowanym w latach 2003–2006 wzroście, uległa w tym roku zahamowaniu.

Tabela 8

Czy w czasie wakacji Pana(i) dziecko (dzieci) pracowało(ły) zarobkowo?	Odpowiedzi twierdzące respondentów mających dzieci w wieku szkolnym								
	1992*	1994	1995	1997	1998	2000	2001	2002	2003
	w procentach								
Ogółem	9	13	14	15	14	12	11	14	18
Dzieci w wieku 7-12 lat	-	-	-	3	2	1	3	3	6
Dzieci w wieku 13-15 lat	-	-	-	9	5	3	7	8	11
Dzieci w wieku 16-19 lat	-	-	-	24	24	22	15	22	30

* W roku '92 w pytaniu uwzględniono również studentów – odsetek uczniów pracujących w czasie wakacji był więc przypuszczalnie jeszcze niższy

SPÓŁECZNE PRYZWOLENIE NA WAKACYJNĄ PRACĘ ZAROBKOWĄ UCZNIÓW

Poziom społecznej aprobaty wakacyjnej pracy zarobkowej uczniów jest ściśle związany z ich wiekiem. Praca najmłodszych dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej niezmiennie wzbudza powszechny sprzeciw (wyraża go 96% ankietowanych). Zdecydowana większość społeczeństwa (71%, od ubiegłego roku wzrost o 5 punktów) nie akceptuje też wakacyjnej pracy zarobkowej gimnazjalistów, jedna czwarta zaś (24%, spadek o 6 punktów)

⁶ Zbyt małe liczebności respondentów, w których gospodarstwach są uczniowie należący do poszczególnych grup wiekowych, nie pozwalają na analizę różnicowań społecznych w ich obrębie.

uważa, że powinni oni pracować. Z niemal powszechnym przyzwoleniem społecznym (82%, spadek o 3 punkty) spotyka się jedynie praca uczniów szkół średnich – tylko co dziewiąty badany (11%) jest jej przeciwny.

W ostatnich dwóch latach odnotowujemy stopniowe osłabienie społecznego przyzwolenia na pracę zarobkową uczniów – w mniejszym lub większym stopniu dotyczy ono wszystkich grup wiekowych.

Tabela 9

Czy uważa Pan(i), że uczniowie [...] powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo w czasie wakacji?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	2005		2006		2007	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach					
- w wieku od 7 do 12 lat	7	91	4	95	3	96
- w wieku od 13 do 15 lat	32	62	30	66	24	71
- w wieku od 16 do 19 lat	88	8	85	11	82	11

Na pytanie odpowiadali wszyscy respondenci, niezależnie od tego, czy mają dzieci w wieku szkolnym. W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Z dłuższej perspektywy czasowej widać, że wakacyjna praca zarobkowa uczniów najbardziej akceptowana była w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych (w 1994 roku). Kolejne lata przyniosły powolny, przebiegający jednak z wahaniami, spadek aprobaty (najbardziej widoczny w odniesieniu do zarobkowania gimnazjalistów). W 2003 roku społeczne przyzwolenie na pracę gimnazjalistów oraz uczniów szkół średnich ponownie zwiększyło się do poziomu notowanego w latach 1994 i 1995, jednak od roku 2004 stopniowo (choć z wahaniami) maleje.

Tabela 10

Czy uważa Pan(i), że dzieci w wieku szkolnym powinny czy też nie powinny pracować zarobkowo w czasie wakacji?	1994		1995		1997		1998		2000		2001		2002		2003		2004	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach																	
Dzieci w wieku 7-12 lat	12	86	6	94	3	97	2	97	2	97	3	96	3	96	4	96	4	94
Dzieci w wieku 13-15 lat	42	55	38	58	29	69	26	70	20	78	22	75	25	74	36	60	28	68
Dzieci w wieku 16-19 lat	91	6	92	6	85	12	85	12	81	15	83	13	79	17	90	8	86	9

Na pytanie odpowiadali wszyscy respondenci, niezależnie od tego, czy mają dzieci w wieku szkolnym. W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Niemal jednomyślne są opinie na temat wakacyjnego zarobkowania najmłodszych i najstarszych uczniów, z tym że praca uczniów szkół podstawowych spotyka się z powszechnym sprzeciwem, a praca uczniów szkół średnich – z powszechną aprobatą. Bardziej zróżnicowane społecznie są jedynie opinie na temat pracy zarobkowej gimnazjalistów, chociaż we wszystkich grupach społeczno-demograficznych w większym lub mniejszym stopniu przeważają badani sprzeciwiający się ich zarobkowaniu w czasie wakacji. Przyzwolenie na nią częściej od innych wyrażają badani z wykształceniem podstawowym, rolnicy, mieszkańcy wsi, a im większa miejscowość zamieszkania, tym jest ono mniejsze. Pracę zarobkową gimnazjalistów najrzadziej akceptują mieszkańcy wielkich, ponadpółmilionowych miast oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (zob. tabele aneksowe).

Z deklaracji respondentów, w gospodarstwach których są uczniowie, wynika, że w porównaniu z rokiem ubiegłym możliwości wypoczynku uczniów nieco się zwiększyły. Wszyscy uczniowie z ponad połowy gospodarstw domowych dłużej lub krócej wypoczywali poza miejscem zamieszkania⁷. Wzrósł też odsetek gospodarstw, z których wyjechali tylko niektórzy uczniowie. Ubyło natomiast gospodarstw najbardziej upośledzonych społecznie, w których żaden uczeń nie miał szans na jakikolwiek wyjazd (obecnie stanowią one 29% ogółu gospodarstw, w których są uczniowie).

Potwierdziło się, że powodem niewyjeżdżania na wakacje są względy finansowe, a wypoczynek poza miejscem zamieszkania to dobro, do którego dostęp w Polsce jest bardzo silnie zróżnicowany społecznie. Zależy przede wszystkim od statusu społeczno-ekonomicznego rodziny oraz miejsca jej zamieszkania (niezmiennie znacznie mniejsze szanse na regenerację swoich sił mają uczniowie z gospodarstw wiejskich niż miejskich).

---

⁷ Trzeba jednak podkreślić, że zmalała (z 34% do 29%) grupa gospodarstw najbardziej uprzywilejowanych, z których wszyscy uczniowie wyjechali zarówno na dłużej, jak i na krócej.

Ponadto okazuje się, że tegoroczne wakacje były dla uczniów nieco mniej pracowite niż zeszłoroczne (ogółem zarabkowali uczniowie z co piątego gospodarstwa, w którym są uczące się dzieci i młodzież). Rzadziej niż przed rokiem pracowali głównie uczniowie szkół średnich. Nadal jednak jest to grupa najbardziej zaangażowana w wakacyjne zarobkowanie, im młodszy bowiem są uczniowie, tym rzadziej podejmują pracę.

W ostatnich dwóch latach odnotowujemy stopniowe osłabienie społecznego przyzwolenia na wakacyjną pracę zarobkową uczniów – w mniejszym lub większym stopniu dotyczy ono wszystkich grup wiekowych. Powszechny sprzeciw wzbudza praca uczniów szkół podstawowych. Zdecydowana większość badanych uważa też, że gimnazjaliści nie powinni pracować zarobkowo w czasie wakacji (jednak co czwarty akceptuje ich zarobkowanie). Jedynie praca uczniów szkół średnich spotyka się z prawie powszechną aprobatą (tylko co dziewiąty badany jest jej przeciwny).

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

Tabela 1. Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania? 1 - Tak, wszyscy wyjechali; 2 - Tak, ale nie wszyscy wyjechali; 3 - Nie, nikt nie wyjechał

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	45	11	44	298
Płeć				
Mężczyźni	43	13	43	144
Kobiety	46	8	46	154
Wiek				
18-24 lat	38	20	42	57
25-34	59	9	32	37
35-44	42	12	46	104
45-54	47	7	46	66
55-64	37	0	63	16
65 lat i więcej	51	0	49	20
Miejsce zamieszkania				
Wieś	28	12	61	130
Miasto do 20 tys.	45	14	41	48
20-100 tys.	51	15	34	53
101-500 tys.	66	2	32	38
501 tys. i więcej mieszk.	80	3	17	30
Wykształcenie				
Podstawowe	22	19	59	65
Zasadnicze zawodowe	38	13	49	99
Średnie	55	7	39	97
Wyższe	77	1	21	37
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	82	2	15	26
Prac.umysł.niż.szczebła	72	5	23	33
Pracownicy fiz.- umysł.	45	4	51	26
Robotnicy wykwalifikowani	43	14	44	49
Robotnicy niewykwalifik.	32	12	56	21
Rolnicy	19	15	67	27
Pracujący na własny rach.	58	0	42	11
Bierni zawodowo				
Renciści	16	0	84	12
Emeryci	56	5	39	29
Uczniowie i studenci	43	17	40	28
Bezrobotni	26	29	46	25
Gospodynie domowe i inni	14	19	67	14
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	71	1	28	52
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	56	7	37	37
sekt. pryw. poza rolnict.	46	12	42	77
prywatnym gosp. rolnym	22	13	64	23
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	15	23	62	40
301-500	57	2	40	43
501-900	51	4	46	48
901-1200	75	6	19	27
Powyżej 1200 zł	76	0	24	13
Ocena własnych war. mater.				
Złe	30	15	55	73
Średnie	47	9	44	130
Dobre	53	10	37	96
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	39	7	54	14
Raz w tygodniu	42	8	49	157
1-2 razy w miesiącu	43	15	42	47
Kilka razy w roku	47	15	37	59
W ogóle nie uczestniczy	60	9	31	22
Poglądy polityczne				
Lewica	56	10	34	47
Centrum	48	11	41	94
Prawica	47	4	50	73
Trudno powiedzieć	34	16	50	85

Tabela 2. Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali poza miejsce zamieszkania na krótszy wypoczynek, trwający mniej niż 7 dni? 1 - Tak, wszyscy wyjechali; 2 - Tak, ale nie wszyscy wyjechali; 3 - Nie, nikt nie wyjechał

(%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	29	12	59	298
Płeć				
Mężczyźni	25	12	63	144
Kobiety	33	12	55	154
Wiek				
18-24 lat	27	14	59	57
25-34	43	16	41	37
35-44	33	9	58	103
45-54	23	12	64	66
55-64	27	16	57	16
65 lat i więcej	17	4	80	20
Miejsce zamieszkania				
Wieś	21	14	65	129
Miasto do 20 tys.	45	12	43	48
20-100 tys.	27	10	62	53
101-500 tys.	38	7	55	38
501 tys. i więcej mieszk.	35	10	56	30
Wykształcenie				
Podstawowe	21	12	67	65
Zasadnicze zawodowe	22	14	64	98
Średnie	34	12	54	97
Wyższe	50	5	45	37
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	40	4	56	26
Prac.umysł.niż.szczebła	50	2	48	33
Pracownicy fiz.- umysł.	40	11	50	26
Robotnicy wykwalifikowani	32	6	63	49
Robotnicy niewykwalifik.	19	27	54	20
Rolnicy	19	28	53	27
Pracujący na własny rach.	35	32	33	11
Bierni zawodowo				
Renciści	16	16	68	12
Emeryci	20	2	77	29
Uczniowie i studenci	23	6	70	28
Bezrobotni	12	29	59	25
Gospodynie domowe i inni	35	0	65	14
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	51	0	49	52
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	20	4	75	37
sekt. pryw. poza rolnict.	38	18	44	76
prywatnym gosp. rolnym	22	23	55	23
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	15	21	64	40
301-500	21	9	70	43
501-900	46	12	42	48
901-1200	29	3	68	27
Powyżej 1200 zł	30	6	64	13
Ocena własnych war. mater.				
Złe	21	11	68	73
Średnie	27	12	61	129
Dobre	39	13	49	96
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	36	12	52	14
Raz w tygodniu	26	14	60	156
1-2 razy w miesiącu	43	17	40	47
Kilka razy w roku	29	6	66	59
W ogóle nie uczestniczy	22	4	73	22
Poglądy polityczne				
Lewica	35	12	53	47
Centrum	34	11	55	94
Prawica	35	10	56	72
Trudno powiedzieć	16	15	69	85

Tabela 3. Gospodarstwa domowe, z których na dłuższy lub krótszy wypoczynek poza miejsce zamieszkania: 1 - wyjechali wszyscy uczniowie; 2 - wyjechali niektórzy uczniowie; 3 - żaden uczeń nie wyjechał

(%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	56	15	29	298
Płeć				
Mężczyźni	52	20	29	144
Kobiety	59	11	30	154
Wiek				
18-24 lat	47	21	32	57
25-34	75	12	13	37
35-44	56	16	28	103
45-54	54	14	32	66
55-64	48	16	35	16
65 lat i więcej	51	4	46	20
Miejsce zamieszkania				
Wieś	39	19	43	129
Miasto do 20 tys.	64	16	20	48
20-100 tys.	58	19	23	53
101-500 tys.	74	5	21	38
501 tys. i więcej mieszk.	83	7	10	30
Wykształcenie				
Podstawowe	34	22	44	65
Zasadnicze zawodowe	45	20	36	98
Średnie	68	11	22	97
Wyższe	87	4	9	37
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	91	2	7	26
Prac. umysł. niż. szczebla	86	5	9	33
Pracownicy fiz.- umysł.	57	7	36	26
Robotnicy wykwalifikowani	58	15	27	49
Robotnicy niewykwalifik.	37	17	45	20
Rolnicy	34	35	32	27
Pracujący na własny rach.	75	25	0	11
Bierni zawodowo				
Renciści	16	16	68	12
Emeryci	56	7	37	29
Uczniowie i studenci	47	17	36	28
Bezrobotni	33	35	32	25
Gospodynie domowe i inni	41	12	47	14
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	83	1	16	52
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	67	7	27	37
sekt. pryw. poza rolnict.	59	18	24	76
prywatnym gosp. rolnym	39	31	29	23
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	23	33	44	40
301-500	64	4	32	43
501-900	78	8	14	48
901-1200	80	9	10	27
Powyżej 1200 zł	76	6	18	13
Ocena własnych war. mater.				
Złe	42	18	40	73
Średnie	54	15	31	129
Dobre	67	14	19	96
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	60	7	33	14
Raz w tygodniu	53	16	31	156
1-2 razy w miesiącu	62	16	22	47
Kilka razy w roku	54	17	29	59
W ogóle nie uczestniczy	60	9	31	22
Poglądy polityczne				
Lewica	59	14	27	47
Centrum	60	17	24	94
Prawica	66	7	27	72
Trudno powiedzieć	39	22	40	85

Tabela 4. Czy uważa Pan(i), że uczniowie w wieku od 13 do 15 lat powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo podczas wakacji?

(%)

	Powinni	Nie powinni	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	71	5	844
Płeć				
Mężczyźni	21	74	5	399
Kobiety	26	69	5	445
Wiek				
18-24 lat	21	71	7	120
25-34	30	65	5	153
35-44	15	80	5	136
45-54	21	74	6	156
55-64	26	70	4	120
65 lat i więcej	26	70	4	158
Miejsce zamieszkania				
Wieś	29	65	6	318
Miasto do 20 tys.	24	73	2	120
20-100 tys.	23	74	3	160
101-500 tys.	19	77	4	134
501 tys. i więcej mieszk.	15	77	8	112
Wykształcenie				
Podstawowe	32	65	3	228
Zasadnicze zawodowe	20	75	5	218
Średnie	20	73	6	282
Wyższe	21	72	7	117
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	15	75	10	68
Prac. umysł. niż. szczebla	21	73	6	79
Pracownicy fiz.- umysł.	20	76	4	58
Robotnicy wykwalifikowani	24	70	5	89
Robotnicy niewykwalifik.	23	69	5	42
Rolnicy	29	70	2	45
Pracujący na własny rach.	38	58	4	25
Bierni zawodowo				
Renciści	25	68	7	54
Emeryci	28	69	3	209
Uczniowie i studenci	18	78	4	62
Bezrobotni	19	76	6	73
Gospodynie domowe i inni	23	71	5	39
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	20	71	9	114
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	18	78	4	71
sekt. pryw. poza rolnict.	24	71	4	174
prywatnym gosp. rolnym	29	69	3	44
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	27	65	8	59
301-500	17	81	2	96
501-900	26	70	4	196
901-1200	22	74	4	104
Powyżej 1200 zł	23	73	4	84
Ocena własnych war. mater.				
Złe	23	71	6	201
Średnie	22	73	5	377
Dobre	26	69	4	264
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	69	6	58
Raz w tygodniu	23	73	4	424
1-2 razy w miesiącu	22	72	6	122
Kilka razy w roku	21	74	5	152
W ogóle nie uczestniczy	32	62	6	88
Poglądy polityczne				
Lewica	28	66	6	132
Centrum	18	76	5	224
Prawica	23	73	3	259
Trudno powiedzieć	26	67	6	228